

Тема: «Інформаційні жанри (представлення, пояснення, інструкція, повідомлення)»

Мета заняття:

Методична: сприяти вдосконаленню мовних знань і навичок, посиленню мотивації, подоланню бар'єрів у спілкуванні, набуттю впевненості у процесі самореалізації студентів.

Дидактична:

навчальна: з'ясувати суть слів і понять «мовленнєвий жанр», «привітання», «представлення», «пояснення», «інструкція», «повідомлення», «похвала», «осуд», «рецензія», «характеристика», «вибачення»; усвідомлювати важливість володіння жанровим багатством.

розвивальна: вміти користуватися жанрами в різних ситуаціях спілкування; аналізувати тексти рецензій, привітань, характеристик тощо; використовувати в практиці мовлення мовленнєві жанри; складати оригінальні тексти привітань, рецензій, пояснень.

виховна: виховувати відповідальність за власний рівень мовленнєвої культури.

Вид заняття: практичне заняття

Тип заняття: повідомлення та засвоєння нових знань

Методи та форми проведення заняття: евристична бесіда, лекція, робота з таблицею, складання опорного конспекту, інтерактивні вправи, творчі завдання, групова робота, виконання тестового завдання.

Міждисциплінарні зв'язки:

- забезпечувані: українська мова за професійним спрямуванням;
- забезпечувальні: література, культурологія.

Методичне забезпечення: опорні конспекти, роздатковий матеріал, презентація в програмі PowerPoint до заняття.

Література:

Основна:

1. Голуб Н. Б., Новосьолова В. І., Галаєвська Л. В. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту): практичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
2. Заболотний О., Заболотний В. Українська мова : (рівень стандарту) : підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2019. 240 с.

Додаткова:

1. Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота, 2019. 208 с.
2. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту): практичний посібник./ Голуб Н.Б, Новосьолова В.І., Галаєвська Л.В.- Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020 - 128 с.

Хід заняття:

1. Організаційна частина:

- привітання студентів;
- перевірка наявності студентів;
- перевірка підготовки студентів до заняття, аудиторії та обладнання (шаблон опорного конспекту, технічні засоби навчання, ручка)

2. Мотивація навчання

Слово викладача:

Як ви розумієте афоризми?

1. Нічого немає легшого, як відрізнити людину, яка добре відчуває, але погано говорить, від тієї, яка добре говорить і нічого не відчуває (Д. Дідро). 2. Говори з переконанням – слова і вплив на слухачів придуть самі собою (Й. В. Гете). 3. Джерело красномовства у серці (Дж. Мілль). 4. Гонористість – найбільша перешкода істинному красномовству (К. Гільті). 5. Перш ніж почнеш говорити, дай час дозріти думці під твоїм язиком (Піфагор).

3. Актуалізація опорних знань.

Завдання:

1. Продовжить речення: Риторика – це...
2. Назвіть основні жанри літератури.
3. У повсякденному спілкуванні ми постійно когось інформуємо, переконуємо, незрозуміле пояснюємо. Яким чином ви це робите?

4. Лекція.

Повідомлення теми та мети заняття. (Додаток А. Слайд 1.)

Щоб успішно інтегруватися в соціум, людині, крім володіння мовою, необхідні знання загальноприйнятих у цьому соціумі правил мовленнєвої поведінки. Компетентному мовцеві потрібно знати набір формул, за допомогою яких він зможе розпочати й підтримувати світську бесіду, звернутися з проханням до незнайомої людини, пояснити свою поразку, відреагувати на пропозицію, написати подячного листа чи висловити підтримку й співчуття близькій людині. Послуг пошукових програм тут недостатньо, потрібна систематична робота над засвоєнням теоретичних положень, формуванням життєво важливих умінь, набуттям досвіду застосування їх у різноманітних життєвих ситуаціях.

Отже, мовленнєвий жанр – це мовно-композиційне оформлення типових ситуацій соціальної взаємодії людей. (Додаток А. Слайд 2.)

Мовленнєві жанри			
<i>Інформаційні</i>	<i>Діалогічні</i>	<i>Оцінювальні</i>	<i>Етикетні</i>
інформація	діалогічне мовлення	похвала	привітання
пояснення	бесіда	осуд	вибачення
інструкція	телефонна розмова	рецензія	
повідомлення	листування	характеристика	

Сьогодні ми розглянемо інформаційні мовленнєві жанри.

Мета будь-якого інформаційного виступу – дати відомості про той чи той предмет так, щоб слухачам було цікаво.

Головний принцип побудови ІМЖ – послідовний, чіткий і зрозумілий виклад матеріалу. (Додаток А. Слайд 3,4,5.)

Інформація – усне повідомлення про які-небудь події, що відбулися.

Інформація повинна бути:

- об'єктивною (не залежати від сторонніх суджень). Порівняйте: «Надворі тепло», «Надворі +28»;
- зрозумілою (мовою, зрозумілою для отримувача);
- корисною (отримувач розв'язує проблему);
- достовірною (не дезінформація, чутки, плітки тощо);
- актуальною (важливою в певний період);
- повною (достатньою для прийняття правильного рішення).

У процесі підготовки тексту ІМЖ потрібно дотримуватися таких порад:

- намагайтеся всебічно й повно викладати зміст;
- дотримуйтеся відповідності змісту й тези;
- зважайте на логіку викладу: вона має бути зрозуміла адресатові;
- пропонований матеріал має бути новим для слухача й максимально корисним;
- візьміть за орієнтири такі запитання: Що я говоритиму? Кому? З якою метою? Важливою категорією ІМЖ є зацікавлення, тобто вибіркове ставлення особистості до об'єкта, зумовлене життєвим значенням й емоційною привабливістю. Жоден ІМЖ не буде корисним, якщо він не розрахований на конкретного слухача.

Представлення – це розповідь (усна або писемна) про кого-небудь чи що-небудь. Представлення особи передбачає надання стислої інформації про неї (прізвище, ім'я, місце роботи чи навчання, захоплення тощо). Під час представлення нового співробітника (співробітниці) треба вказати не тільки прізвище, ім'я, але й деякі біографічні дані, освіту, рівень кваліфікації; розказати про посадові обов'язки, які виконуватиме працівник, побажати новачкові успіхів на новому місці, висловити впевненість, що він (вона) працюватиме із задоволенням. (Додаток А. Слайд 6.)

Відповідно до ситуації представлення буває двох видів: офіційне й неофіційне, що загалом мають багато спільного, однак різняться змістом і будовою (граматичною та композиційною).

За формою виділяють такі види представлення: інтерв'ю та презентація. (Додаток А. Слайд 7.)

Інтерв'ю складається із запитань і відповідей. Запитання мають бути змістовними, чіткими, різноплановими, щоб допомогти людині, яка дає інтерв'ю, надати повну інформацію про себе, виявити індивідуальність

У процесі інтерв'ю здебільшого вдаються до публіцистичного стилю, інколи – розмовного, щоб налагодити контакт, взаєморозуміння.

Представлення може здійснювати інша особа, а також автор/претендент (самопредставлення/ самопрезентація). МЖ представлення (знайомлення) –

це набір певних правил, знання й дотримання яких необхідне кожній вихованій людині.

Самопрезентація. (Додаток А. Слайд 8.) Кожна людина повинна вміти розповісти про себе, подати себе, зазначивши свої сильні й слабкі сторони. Видами самопрезентації називають автобіографію (усну чи письмову) й вільну розповідь про себе. В автобіографії всі відомості потрібно подавати в хронологічній послідовності, щоб уявити життєвий шлях, ділову класифікацію та громадську активність людини. Вільну розповідь про себе будують по-іншому. В її основі може бути й автобіографія (її основні пункти), але вона має на меті сформуванню у співрозмовників гарну думку про себе, справити на них гарне враження. Вільна розповідь про себе – це реклама самого себе. У такому виступі не радять вихвалитися, а побудувати розповідь так, щоб слухачі відчули ваші сильні сторони, уподобання, уміння, у результаті чого сформували про вас позитивну думку.

Пояснення – це набір тверджень, які розкривають причини, мотиви й наслідки чого-небудь. Пояснення має відповісти на питання *чому* і *як* щось є або буде. (Додаток А. Слайд 9.)

Готуючи будь-яке пояснення, потрібно подбати про те, щоб його сприймали із зацікавленням. Для цього текстові пояснення варто надати образності. Необхідно зважити на психологічну закономірність: слухачі найкраще запам'ятовують початок і кінець. Тому особливих зусиль авторові треба докласти, щоб основна частина пояснення зацікавлювала, спонукала до активних роздумів. Пояснення – МЖ, однаковою мірою життєво важливий для дітей і дорослих. Застосування його сприяє порозумінню, пізнанню світу, формуванню системи уявлень і ставлень у дітей та дорослих. Одна з важливих ознак гарного пояснення – доцільна образність. У процесі пояснення радять використовувати такі прийоми: логічний наголос; логічні паузи; повернення до найважливішого; інтонування.

Інструкція (від лат. *instructio* – введення, настанова) – це набір правил, докладних настанов, що регулюють спеціальні сторони діяльності підприємств, організацій, установ, їхніх працівників чи поведінку людей під час виконання певних дій. Текст інструкції має бути стислим, точним, зрозумілим, оскільки він призначений для постійного користування в обставинах, які можуть бути новими чи непередбачуваними для особи. (Додаток А. Слайд 10.)

За формою реалізації вона може бути надана в письмовій і в усній формі. До жанрово-стилістичних особливостей текстів-інструкцій зараховують поєднання ознак наукового й офіційно-ділового стилів.

Текст інструкції ніколи не має підпису автора, але в ньому завжди зазначено виробника товару, міністерство чи відомство. Ці інстанції і є фактичним джерелом інструкції, однак складають її за суворими правилами жанру, регламентованого спеціальними правовими документами.

Повідомлення – мовленнєвий жанр, що містить інформацію про події, факти. (Додаток А. Слайд 11.) Адресант використовує повідомлення для

надання нової інформації про стан справ або речей і спрямовує ним слухачів до роздумів, дій, критичного оцінювання фактів, явищ, подій, сприяє поживленню зацікавлення тощо.

За допомогою повідомлень подаємо інформацію. Передавання її здійснюють вербальними (знакова система людської мови, природна звукова мова, тобто система фонетичних знаків) і невербальними (міміка, постава, жести, умовні сигнали) засобами. (Додаток А. Слайд 12.)

Використовують різні способи подання інформації

Спосіб подання повідомлення	Приклади повідомлень
Текстовий	Художні твори, листи, записки, листівки, смс-повідомлення тощо.
Числовий	Значення температури повітря, швидкості вітру, висоти гори, віку людини, відстані між містами тощо.
Графічний	Малюнки, картини, світлини, дорожні знаки тощо.
Звуковий	Розповідь учителя, клаксон автомобіля, дзвоник на перерву, виконання музичного твору на флейті, сміх дитини.
Відео	Фрагменти німого кіно, документальні кадри без звуку.
Умовні сигнали	Хитання головою на знак згоди, жести мови людей з особливими потребами, сигнали світлофора.
Спеціальні позначення	Запис математичних формул, ноти, запис ходів партії шахів, азбука Морзе, шрифт Брайля.
Комбінований	Стаття про екскурсію зі світлинами, відеоролик, звуковий кінофільм, відеорепортаж, малюнок із підписом

Те саме повідомлення можна подати різними способами. Наприклад, повідомлення про номер колії й час відправлення потяга «Київ–Чоп» може оголосити диктор, можна передати записом у розкладі руху потягів, відобразити на світловому табло тощо.

5. Закріплення матеріалу.

Вправа 1

Виконайте інтерактивні вправи:

I варіант:

- Види інформації. <https://learningapps.org/19243380>
- Інформація. Способи подання. <https://learningapps.org/5565344>

II варіант:

- Види інформації. <https://learningapps.org/1117192>
- Способи подання повідомлень. <https://learningapps.org/406051>

Вправа 2

Продовжте у формі короткого представлення фрази.

1. Колеги, хочу представити свого шкільного друга (шкільну подругу), який (яка) від сьогодні працюватиме в нашій фірмі. 2. На початку зустрічі маю нагоду розповісти про наш навчальний заклад. 3. Шановні туристи, бажаю, щоб у вас залишилися лише приємні враження, тому хочу представити цікаву інформацію про місто, у якому я народилася (народився). 4. Високоповажне журі й учасники змагань! Дозвольте представити вам окремих членів моєї родини, які допомагали мені готуватися до випробувань. 5. Привіт, друзі! Знайомтеся, це мій двоюрідний брат (двоюрідна сестра).

Вправа 3

Прочитайте тексти. Визначте, де в основу покладено розповідь, а де – пояснення. Відповідь обґрунтуйте.

1. Я зірвав декілька квіток, що нараз у руці сором'язливо склали свої ніжні, як дівочі щоки, пелюстинки. – Горять, як грань, – сказав дід. – Гейби* червлені червцем. – Чим? – перепитав я. – Червнем? – Червцем. Комашина така. Нею барвили нитки, якими вишивали ружі на полотні. Таке шитво не вицвітає. Буває, поблякне з роками розшитий рукав, вивітряться барви, а червцевий узор горить собі, як цей мак... Збирали червачків червцю лише в червні, тоді їхні соки дозрівали до фарбування. От тобі й червень! Може, того й місяць нарекли так. А, може, від черешень, що паляться об цій порі. І гусінь тепер жваво плодиться по садах. І бджолині матки сіють черву... Тут гадок багато. Легше з липнем чи серпнем (М. Дочинець).

2. – А чому не можна було сушити трави на горищі хатини?! – вимогливо запитав я. Він глянув на мене з легким подивом: – Там ми живемо. – То й що? – А трави вмирають. Розумієш? Їм треба спокій, щоб дійти. Мені кортіло запитати, куди дійти, але я не запитав. Та хіба можна було щось приховати від цього чоловіка? Його сірі очі набрали особливої ясності. – Ти хочеш повісти, що насамперед тут є ми, а не трава. Се правда. Трава травою, але ми себе мусимо додержувати. Людське в собі. Ми прийшли сюди на готове. Чи не так? А готове кимось же уготоване. Нам придалося. Ми доклали до чогось руки – воно ще комусь придасться. Не гідно, щоб руйнація починалася з тебе. Коли не можеш примножити надбання, бодай збережи його. Такий поступ нашого трибу. Закон збереження, який і нас береже. Як ми – так і нам... (М. Дочинець).

3. Любив він давніх «мислительних» авторів – Канта, Спінозу, Сенеку, Марка Аврелія, Гесіода, Плутарха, Монтеня, Гете, нашого Сковороду. Читав угорською, чеською, румунською, німецькою, російською, українською та русинською мовами. Закінчив мадярську початкову школу. Дід барана дав, аби внука взяли вчитися. Інші давали за те, щоб дітей не брали до школи. Вчився на відмінно в чеській гімназії. У Румунії був помічником у професора фітотерапії при Бухарестському медінституті. Російську та німецьку опанував в «університетах» ГУЛАГу, сидів з німцями в одному бараці. Щодо української, то вона в кров і плоть увійшла в Хусті, стольному місті Карпатської України, яку він захищав із десятима патронами (М. Дочинець).

Вправа 4

Бесіда. Дайте відповіді на запитання:

1. Із якими інструкціями вам доводилося ознайомитися й використовувати в різних життєвих ситуаціях? 2. Чому важливо дотримуватися інструкції з експлуатації побутових приладів? 3. Наскільки важливо вивчати інструкцію з експлуатації предметів побуту (одягу, приладів, іграшок тощо)? 4. Наскільки важливо ретельно дотримуватися тексту інструкції? 5. Які інструкції вам доводилося складати самостійно? 6. Із яких основних правил повинен складатися текст інструкції з експлуатації будь-якого побутового приладу?

Вправа 5

Перед вами 2 інструкції. Яка з них складена неправильно? Відредагуйте її.

1. Як потрібно заварювати чай.

- 1) Залити окропом заварний чайник.
- 2) Закип'ятити воду.
- 3) Накрити чайник спеціальною грілкою.
- 4) Обполоснути окропом заварний чайник.
- 5) Засипати в чайник заварку.
- 6) Почекати до повного заварювання 5 хв.
- 7) Взяти заварку.

2. Як зліпити снігову бабу.

- 1) Щоб зліпити снігову бабу, нам потрібно взяти сніг, морквину, вуглинка, відро, мітлу, гілочки.
- 2) Спочатку скачати зі снігу три різні кулі: одну – велику, другу – трохи меншу, а третю – ще меншу.
- 3) Потім поставити снігові кулі одна на одну.
- 4) Надіти на голову відро.
- 5) Очі зробити з вуглинок, а замість носа вставити морквину.
- 6) Нижче морквини прикладають гілочку. Це буде рот.
- 7) Після цього зі снігу зробити руки й вкласти в одну з них мітлу.
- 8) Снігова баба готова.

Вправа 6

Об'єднайтеся в пари. Уявіть, що ви журналіст/ка, який/яка є очевидцем якихось надзвичайних подій і часто використовує пряму мову учасників цих подій. Створіть усне повідомлення, використайте вашого партнера в ролі свідків уявних надзвичайних ситуацій. Майте на увазі, що новини про надзвичайні події спрямовані на користувачів мережі Інтернет, які бажають отримати оперативну інформацію про ці події. Підготуйте текст усного виступу (до 2 хвилин) перед старшокласниками, обґрунтовано пояснивши, чому непунктуальна людина не може бути успішним підприємцем чи керівником. Використайте одне з висловлень:

- 1) Точність – ввічливість королів (Людвиг XVII).
- 2) Відняти в людини годину часу, відібрати в людини життя – різниця тільки в масштабах (Ф. Херберт).

- 3) Коли приходиш на зустріч вчасно, шкода, якщо немає нікого, хто б це оцінив (Ф. Джонсон).
- 4) Запам'ятай просте правило: робити все не в останню мить, а відразу, як є можливість (М. Веллер)

6. Узагальнення та систематизація знань

Виконання перевірного тесту. (Додаток А. Слайд 13,14.)

1. Коротке усне повідомлення про які-небудь події, які відбулися - це
 - а) повідомлення
 - б) представлення
 - в) інформація
 - г) інструкція
2. Інформація повинна бути :
 - а) об'єктивною
 - б) містити настанови
 - в) містити факти й бути новою
 - г) цікавою для слухачів
3. Мовленнєвий жанр, що містить інформацію про події, факти - це
 - а) повідомлення
 - б) представлення
 - в) інформація
 - г) інструкція
4. Надання інформації про особу, її діяльність, досягнення
 - а) пояснення
 - б) інформація
 - в) повідомлення
 - г) представлення
5. За формою реалізації інструкція може бути надана
 - а) тільки в письмовій формі
 - б) тільки в усній формі
 - в) в письмовій і в усній формі
6. Інструкція – це
 - а) покрокове пояснення
 - б) розповідь про щось конкретне
 - в) список необхідних справ
 - г) усне повідомлення про які-небудь події

6.1 Оцінювання. Коментар виконання завдань. Мотивація оцінок.

7. Підсумки заняття.

7.1 Зауваження. Рекомендації студентам

7.2 Висновки. Заключне слово викладача.

Під час роботи над темою «Інформаційні жанри» ми розглянули різноманітні жанри, які використовують для передавання інформації в різних

сферах життя. Ми вивчили, що кожен жанр має свої особливості та вимоги, які дають змогу досягти більшої ефективності та зрозумілості комунікації.

Загалом робота над темою «Інформаційні жанри» дала змогу вам краще розуміти, як різні жанри можуть впливати на сприйняття інформації та як важливо дотримуватися вимог та стилістичних прийомів кожного жанру для досягнення найбільшої ефективності комунікації.

8. Домашнє завдання

Виберіть із двох завдань одне й виконайте його.

- 1) Напишіть інструкцію для бабусі, як користуватися подарованим їй мобільним телефоном.
- 2) Підготуйте інформаційне повідомлення про уявний захід або конкурс, який ви хотіли б організувати у вашому населеному пункті чи навчальному закладі. Виступіть із повідомленням. Скористайтесь пам'яткою.

Пам'ятка

як підготувати повідомлення

1. Обдумати тему, визначити основну думку майбутнього повідомлення.
2. Дібрати матеріал для повідомлення.
3. Скласти план і відповідно до нього систематизувати матеріал.
4. Узагальнити основні положення.
5. Скласти усно текст повідомлення, намагаючись висловити й аргументувати власну думку.
6. Записати текст повідомлення.